

Posljednji vlastelini u Slanju

MILIVOJ DRETAR

MARIJAN TKALČIĆ

Na krajnjem zapadu Podravine, tik uz rijeku Bednju koja prolazi obližnjim šumarkom, smjestilo se naselje Slanje. Danas pripada Općini Martijanec i zajedno s malim ruralnim naseljima Rivalno i Gornji Martijanec zauzima južni dio općine koja prirodno gravitira Ludbregu. Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2021. godine, Slanje broji tek 397 žitelja¹ što je najmanji broj popisanih od kada se provode službeni popisi stanovništva. Broj stanovnika u prvoj polovici 20. stoljeća varirao je oko brojke 1000, posebno se to vidi godine 1900. kada u Slanju živi najveći broj žitelja – njih 1095. U to vrijeme, potkraj 19. i početkom 20. stoljeća, Slanje je izgledalo bitno drukčije. U središtu sela nalazio se velikaški dvorac s pripadajućim zgradama, parkom te izgrađenim industrijskim postrojenjima u kojima su radile na desetine radnika. Tu su bile i gostionice, mesnica, mlin, mariof. U šumi prema Gabrinovcu sagrađeno je nekoliko kilometara željezničke pruge za prijevoz drvenih trupaca. Slanje je dobilo i svoju razglednicu kojom se rijetki vlasnici itekako ponose. Uspoređeno s današnjim izgledom, Slanje iz 1900. kao da je dio neke bajkovite priče. Iako se mještani i danas sjećaju nekoć velike tvornice, od svega nije ostalo ništa. Nestao je i alodijalni dvor, tvornice, zgrade koje su služile industriji. Od nekoć najvećeg i najrazvijenijeg sela Općine Martijanec ostale su samo uspomene.

Autori rada pozabavili su se plemićkim posjedom Slanje o kojem je dosad bilo spomena te su se pojedini povjesničari dotakli teme, no samostalnih radova nema. Literatura zavičajne tematike spominje posjed, no nitko se nije sustavnije pozabavio uzrocima nastanka, a kasnije i propasti industrijskih pogona koji su, barem na nekoliko godina, Slanje svrstali u industrijska središta kontinentalne Hrvatske. Podatci se mogu pronaći na raznim mjestima, kao npr. u arhivskoj ostavštini obitelji Beroldingen u Državnom arhivu Varaždin, u literaturi o začetima industrije u Hrvatskoj, zapisima Marije Winter, katastarskim izvadcima, zapisnicima Županije varaždinske. Vrijedan je izvor informacija internetska stranica geni.com. te matice rođenih, vjenčanih i umrlih rkt. župe Martijanec, posebno podatci o podrijetlu stanovnika i njihovim zanimanjima. Za potrebe izrade članka izvršeno je terensko istraživanje na prostoru naselja Slanje. Nažalost, zbog nemogućnosti uvida u župni arhiv u Martijancu, kao i u pisanu građu u Gradskom muzeju Varaždin, ostali smo uskraćeni za neke vrijedne informacije.

Ključne riječi: Slanje, plemići, posjed, dvorac, 19./20. stoljeće

---

---

¹ Rezultati Popisa stanovništva 2021. godine prema Državnom zavodu za statistiku za naselje Slanje <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>.

1. Slanje potkraj feudalnog razdoblja

Slanje se nalazi na Državnoj cesti D24, blizu središnje točke između središta gradova Ludbrega (na sjeveroistoku) i Varaždinskih Toplica (jugozapad). Cesta većim dijelom prati odvojak antičkog puta koji je spajao rimske naseobine *Iovia Botivo* (Ludbreg) s *Aqua Iasae* (Varaždinske Toplice). U nekim se izvorima prvi put spominje u 13. stoljeću, kao središte hrvatske plemenske župe s utvrđenim burgom koji je čuvao prolaz dolinom rijeke Bednje, između Hrvatskog zagorja i Podravine.² Točne lokacije plemenskog burga i naselja nikad nisu u potpunosti istražene. Oko 2 kilometra istočno od središta sadašnjeg naselja Slanje nalazi se lokalitet Malo Slanje gdje se prema pričama lokalnog stanovništva nalazilo prijašnje selo. U okolici, na sjevernim padinama Kalničkog gorja, poznati su toponimi Gradec, Stari Graci, Stražbenica, Baurov grad koji svojim nazivljem upućuju na postojanje starijeg (neistraženog) naselja. Upravo na Starim Gracima pronađeni su fragmenti srednjovjekovne keramike kao dokaz ljudske prisutnosti.³ Stariji pisci i kartografi naselje u dolini rijeke Bednje različito su imenovali: Zlayno, Zlanya, Zlowna, Zlauina. Posjed je graničio s rasinjskim (istočno i južno), martijanečkim (sjeverno) te kaptolskim posjedom u Varaždinskim Toplicama (zapadno). Na obližnjem vrhu Stražbenica (351 m) nalazila se osmatračka kula u vlasništvu Topličana iz koje se nadzirao kraj sve do Drave. U popisu župa Komarničkog arhiđakonata iz 1334. spominje se crkva u selu, *Ecclesia sancte crucis de Zlauina*.⁴ U selu se vjerojatno održavao i godišnji sajam, vezan uz crkvenu svečanost. Potkraj 15. stoljeća posjed Križovljan–Slanje u rukama je plemića iz obitelji Zenthgyrothy, Haggmasy, Žarkan, Bery, a početkom 16. stoljeća kao posjed-

nik upisuje se i Franjo Kerczer od Radvana. Njegovi će potomci svoje posjede držati tijekom cijelog stoljeća. Broj poreznih dimova u tom razdoblju kretao se između 51 i 63. Susjedno vlastelinstvo Ludbreg istodobno je obuhvaćalo četiri puta više poreznih dimova.⁵

Tijekom 16. stoljeća, u vrijeme Stogodišnjeg hrvatsko-turskog rata, brojni su posjedi i naselja gornje Podravine u potpunosti opustošeni. 1540-ih u Slanju se nije spominjao nijedan porezni dim. Tek potkraj 16. stoljeća selo se ponovo naseljava pridošlicama, no nekadašnji značaj više nije doseglo. Srednjovjekovnog burga i crkve više nema. Kanonske vizitacije iz 1615., 1671-73. ne spominju crkvu/kapelu u samom Slanju, tek one u obližnjem Križovljanu i Martijancu⁶, dakle Slanje više nije samostalna župa. Iz tog razdoblja vjerojatno potječe teorija o spojenom posjedu Križovljan – Slanje. Pri teritorijalnoj podjeli ludbreškog kraja, povjesničari redovito navode velikaški posjed Križovljan – Slanje kao jedan od većih posjeda.⁷ Postavlja se pitanje je li uistinu riječ o jednom posjedu ili dva manja kojima upravlja jedan vlastelin. U vrijeme kad podban Tomo Mikulić preuzima susjedni posjed Martijanec i u njemu gradi kaštel, Slanje dolazi u posjed plemića Otmića. I oni podižu alodijalnu kuriju u selu. Sredinom 17. stoljeća za posjede Martijanec i Slanje zainteresirala su se braća Zrinski, Nikola (1620. – 1664.) i Petar (1621. – 1671.) koji su obnašali dužnost hrvatskih banova. Zrinski su u to vrijeme najmoćnija velikaška obitelj u Hrvatskoj koja u svojim rukama drži preko 50 dvoraca, kaštela i utvrda, od Like i Primorja do posjeda u Mađarskoj. No, u svom naumu nisu uspjeli jer je Martijanec došao u ruke zagorskog baruna Gothala. Ipak, po utrnuću Zrinskih, Marija Sofija Löbl, udo-

2 WINTER, Marija: *Iz povijesti Ludbrega i okolice*, Koprivnica, 2000., 179-181. Stare razglednice, Slanje.

3 Grupa autora: *Povijesna naselja – Ludbreška Podravina*, Zagreb: Ministarstvo kulture, 1997., 87.

4 Isto, 85.

5 ADAMČEK, Josip: Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma, Ludbreg, 1984., 84.

6 HRG, Metod, KOLANOVIĆ, Josip: Kanonske vizitacije Zagrebačke (nad)biskupije II // *Kronološki pregled kanonskih vizitacija Zagrebačke biskupije*, Zagreb, 1983., 151-152.

7 ADAMČEK, Josip: Nav. dj., 81-94.

vica Nikole Zrinskog, kupuje posjed Slanje o čemu svjedoči kupoprodajni ugovor sklopljen 4. veljače 1681. u Vinici. Za cijelo vrijeme 17. stoljeća traju naseljavanja seljaka po posjedima, posebno u rasijskom te bukovečkom kraju koji su opustošeni osmanskim osvajanjima. I na posjed Slanje doseljavaju novi stanovnici, krajem 17. stoljeća već je tu živjelo 89 kmetskih obitelji. Tada ovim posjedom gospodari ludbreška vlastela Erdödy, a potom grof Karlo Uchuberg koji sa svojom suprugom Karolinom gradi novu kuriju u selu.⁸

Oko 1730. Slanje dolazi u posjed bogatog grofa Josipa Eszterhazyja, a od sredine 18. stoljeća Martijancem i Slanjem zavlada su Patačići. Ova hrvatska velikaška obitelj izvorno je potjecala iz Bosne, no u bijegu pred osmanskim osvajanjima i gubitkom posjeda dolaze na prostor Slavonije i Hrvatske. Javnim službama i ženidbenim vezama stječu sve više posjeda, a 1555. uvedeni su u vlasništvo nad Zajezdom u Hrvatskom zagorju radi čega uzimaju pridjev *de Zajezda*. Baltazar II. Patačić *de Zajezda* (1663. – 1719.) stječe titulu baruna, a njegovi sinovi 1735. i grofovstvo.⁹ Među ovom četvoricom Baltazarovih sinova bio je grof Ludovik Patačić koji će preuzeti posjed. Kada je 1740. umro martijanečki vlastelin barun Gabrijel Gothal, njegovoj udovici Heleni Rozaliji Somogy nije priznata cjelokupna ostavština pokojnog muža, budući da su u braku bili vrlo kratko, a Heleni je to bio drugi brak. Zaredali su se sporovi oko posjeda. Upravo u Ludovikovom kaštelu u Slanju 1746. dolazi do sastanka rođaka-baštinika Gothalovih gdje se vrši raspodjela posjeda pokojnog baruna Gabrijela. Udovici Heleni Rozaliji Somogy priznaje se posjed samo Jalžabeta i novčana otpremnina. Novakovec su dobili Jankovići, a Martijanec Patačići koji su bili u daljnjem rodu s Gothalima. Grof Ludovik Patačić bio je vrlo ugledna osoba, vjerojatno i pouzdanik carice Marije Tere-

zije jer je u 46. godini života (1745.) postao prvim županom obnovljene Virovitičke županije sa središtem u Osijeku.¹⁰ No, Patačići se bave državnim poslovima i ionako više borave u svojoj Zajezdi nego na posjedima u ludbreškom kraju. Ludovika zanima čim veća korist od njegovih posjeda pa je maksimalno opteretio svoje kmetove u Slanju radnom obavezom (tlakom) i raznim podavanjima. Zbog toga je došlo do žalbi kmetova kojima je grof Patačić nametnuo i dodatnu tlaku od sedam dana i obavezu sudjelovanja u poljoprivrednim poslovima na alodijalnom zemljištu. Od kmetova se oduzimaju vinogradi i regulira gornica, daća u vinu. Ludovika (u. 1766.) je naslijedio njegov sin Ivan, a njega opet Bartol (1766. – 1817.), posljednji Patačić. Kako je spoznao da je posljednji od svog roda, pred kraj je života mnogim seljcima oprostio dugove i usmeno potvrđivao prava. Kada je on umro, u martijanečkom kaštelu od cijele obitelji ostala je samo njegova udovica, grofica Eleonora Suzana Patačić koja je u nasljeđe Akademijinoj knjižnici ostavila vrijednu biblioteku iz dvorca Martijanec.¹¹ Taj posjed potom zauzima susjedni vlastelin Daniel Rauch,¹² dok Slanje opet mijenja gospodare sve do revolucionarne 1848. godine kada je u hrvatskim zemljama ukinuto kmetstvo.

10 Usp. Virovitička županija https://virovitica.fandom.com/hr/wiki/Viroviti%C4%8Dka_%C5%BEupanija.

11 GALIĆ BEŠKER Irena: Tragom prošlosti: obiteljska knjižnica Patačićevih kao dar akademjskoj knjižnici u Zagrebu // *Podravske zbornik* 47 (ur. Robert Čimin), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2021., 199-204.

12 U literaturi se ponavlja da je po smrti Bartola Patačića 1817. Martijanec zauzeo Pavao Rauch, vlastelin iz susjednog Vrbanovca. Na netočnost tog navoda ukazala je prof. dr. Iskra Iveljić činjenicom da je Pavao Rauch umro dvije godine prije spomenutog događaja pa je preuzimanje Martijanca (nije riječ o nasilnom putu, već o preuzimanju posjeda po prijašnjoj darovnici i svlasništvu) vjerojatno čin Pavlova sina Daniela II Usp. IVELJIĆ, Iskra: *Anatomija jedne velikaške porodice Rauchovi*, Zagreb, 2014., 16.

8 Isto, 93.

9 Obitelj Patačić, HR-HDA-752 usp. http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_11548.

2. Beroldingeni preuzimaju Slanje

Posjed Slanje protezao se kroz tzv. slavensku kotlinu koju presijeca hirovita rijeka Bednja, omeđen s jedne strane velikim stoljetnim šumama koje sežu sve do vrha Kalničke gore, a ujedno su i neprocjenjivo blago za industrijsku proizvodnju. S druge pak strane leže pitomi brežuljci gdje se uzgaja vinova loza još od pamtivijeka, gdje su obrađena polja i široke sjenokoše. Slanje je pretežno šumsko imanje, bogato raznom šumskom vegetacijom. Tu prevladava bijela i crvena bukva (*fagus sylvatica*), zatim hrast kitnjak te pitomi kesten. Velika površina pod šumom koristila se u ekonomske svrhe, ali je služila i za lov i zabavu vlasnicima. Međe posjeda na zapadu išle su od lokaliteta Pilišća na Poderti Jarek te dalje na Oskorušev Breg. Na jugu je obuhvaćala Cerov Breg i lokalitet Lepi Hrast. Otuda se međa dizala na sjever, zahvaćala Lijepu Goricu i Bošnjak te dolinom Bednje završavala na Pilišću.

Godine 1846. vlastelin Slanja bio je grof Alexander Ernušt. Gajeve *Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske* spominju ga kao dobročinitelja koji je za gradnju mjesne škole poklonio tri rala zemlje, jedan ral sjenokoše, 12 hvati drva te se obavezao o svom trošku sagraditi školsku zgradu od kamena.¹³

Posredovanjem Čazmanskog kaptola, godine 1850. od Alexandra Ernušta vlastelinstvo i dvor Slanje kupuje grof Pavao Hector Beroldingen. Tko su bili Beroldingeni? Riječ je o njemačkoj grofovskoj obitelji koja izvorno potječe iz švicarskog kantona Uri gdje se u okolici Seelisberga kod Altdorfa nalazi obiteljsko sijelo s dvorcem. Povijest obitelji može se pratiti od 12. stoljeća, a u 16. stoljeću stječe carsko plemstvo. Godine 1691. postaju baruni, a od 1800. stječu titulu grofova.¹⁴ Beroldingeni obavljaju niz državnih funkcija u njemač-

Sl. 1. Grof Gustav Beroldingen, umro 1863. godine u Slanju (izvor: Državni arhiv Varaždin).

kim zemljama: katolički dostojanstvenici, vojnici, državni službenici. Primjerice, grof Paul Joseph von Beroldingen, posjednik dvorca Ratzenried, bio je zastupnik i izaslanik u Beču te komornik i glavni upravitelj kraljice Württemberga. Hrvatsku granu obitelji osnovao je grof Paul Ignatz Josef von Beroldingen (Ellwangen, 1804. – Ratzenried, 1875.), otac Izabele, Paula Hectora, Gustava Clemensa, Maximilliana Karla, Mathilde i Franza. Beroldingeni su u ženidbenim vezama i prijateljstvu s obiteljima Paszthory, Bakić, Jelačić, Sermage, Keglević.

Grof Beroldingen, punim imenom Paul Max Franz Carl Hector graf von Beroldingen, rođen je 6. lipnja 1835. u Abtsgmündu kod Stuttgarta, Kraljevina Württemberg. Kao imućni petnaestogodišnjak dolazi u naše krajeve i kupuje manje posjede i imanja po Podravini i Zagorju. S njim dolazi i

¹³ Novine horvatszke, 1846., 394.

¹⁴ Redaktion, »Beroldingen« // *Neue Deutsche Biographie* 2 (1955), S. 144 [Online-Version]; <https://www.deutsche-biographie.de/pnd108258652.html#ndbcontent>.

njegov mlađi brat grof Gustav M. Clemens von Beroldingen te žive u dvorcu u Slanju. Isti će kao dvadesetsedmogodišnji vlastelin 12. svibnja 1863. umrijeti od tuberkuloze te biti pokopan u kripti crkve sv. Križa u Križovljanu, o čemu svjedoči nadgrobna ploča. Taj pogreb dokaz je da su Križovljan i Slanje tretirani kao jedan posjed, a Beroldingeni se ponašaju kao patroni nekadašnje župne crkve iz 12. stoljeća. Ovaj pogreb u kripti bio je iznimka, budući da se svi ostali žitelji iz Slanja, Križovljana i Poljanca pokapaju na nedalekom križovljanskom groblju.¹⁵ Za vrijeme prvog popisa stanovništva 1857. godine Slanje ima već 500 žitelja, Križovljan upola manje. Sabljarov Miestopisni rječnik iz 1866. pruža osnovne informacije o naselju: »...selo u županiji Križevačkoj, kraljevska pošta i bilježnik u Ludbregu, sudčija za se; 61 kućanstvo. 498 stanovnika (10 Nijemaca, 4 Mađara) – 495 rimokatoličkih žitelja: Martijanec župa, 3 židova; – ima vrelo slane mrzle vode.«¹⁶ Ovih 10 Nijemaca odnosi se na članove obitelji Beroldingen i njihove službenike, dok su Mađari vjerojatno židovska obitelj. Grof Paul vjenčao se 1866. s Nataliom pl. Paszthory¹⁷ koja u brak donosi obližnji posjed Ljubešćicu (naslijeđenu iz prvog braka s grofom Šimunom Domaniczkyjem). Ovim se supružnicima u braku rodiše četiri sina, svi rođeni u Slanju, na kućnom broju 1 (vlastelinski dvorac). Paul Alexander Sigismund rođen je 7. studenog 1867., a umro vrlo mlad. O njemu nema previše informacija. Zatim Sigismund (Žiga) M., rođen 9. ožujka 1869., koji je postao potpukovnik, oženjen s Ivanom pl. Wildauer. Umro je 20. prosinca 1943. u Grazu. Godine 1870. u Slanju je rođeno 31 dijete, a među njima i treći sin grofa Paula – Erwin Alfred, rođen 12. veljače. Postao je domobranski satnik ože-

njen Marijom pl. Varady¹⁸ iz Križovljangrada kod Cestice. Umro je 12. listopada 1920. u Grazu. Posljednji Beroldingen bio je Ivo Emmerich, rođen 29. veljače 1872. Bio je artiljerijski kapetan, oženjen s Adrienne Jelke pl. Rarrel. Umro je 1943. godine.¹⁹ Cijela muška loza Beroldingen bila je vezana uz vojničke potrebe, odnosno državnu službu pa tako i sam Pavao Hektor grof Beroldingen kojeg je Njegovo Veličanstvo car Franjo Josip »blago izvolievalo po rješenju od 25. listopada 1869. kao kapetana prvog razreda pješačke pukovnije premlostivo imenovati carsko-kraljevskim arcierskim tjelesnim stražarom.« Nažalost, unatoč čak četvorici sinova, obiteljska loza grofa Paula Hectora je ugasla jer nijedan od njih nije osigurao potomstvo.

Po napuštanju posjeda Slanje Beroldingeni sele u razne gradove. Paul Hector umro je 1899. u Grazu gdje je vjerojatno i pokopan jer je 28. 12. 1900. »Concordia Društvo za pogreb« uputilo zamolbu grofu Ivanu za plaćanjem računa za pogreb Pavla grofa Beroldingena.²⁰ Njegova udovica Natalie živi u Varaždinu, a 1907. umire u Grazu. Erwin je u početku živio s majkom i braćom u Varaždinu, u kući u Kukuljevićevoj ulici br. 10. U 38. godini starosti oženio se Marijom, rođ. Varady te sele u Križovljangrad. Erwin se bavio vojničkim poslovima, bio je satnik domobranske husarske pukovnije u Virovitici. Godine 1910. zatražio je putovnicu radi posjeta Njemačkoj na mjesec dana zbog znanstvenog putovanja. Umro je s pedeset godina, 16. 10. 1920. u Grazu gdje je i pokopan.²¹ Njegova udovica

¹⁵ Godine 1863. u selu je bilo 19 rođenih, a 15 umrlih. Usp. Matične knjige rkt župe Martijanec.

¹⁶ SABLJAR, Vinko: *Miestopisni rječnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 1866., 380.

¹⁷ Natalija pl. Paszthory von Felső Paszthory (Maruševac, 1. 5. 1832. – Graz, 14. 6. 1907.).

¹⁸ Državni arhiv Varaždin, f. 536 Bakich-Paszthy-Varady, korespondencija i arhiva Marije Mikly Beroldingen, r. Varady, 1900. – 1923., ostavština prenesena iz dvorca Križovljangrada. Zahvaljujem se djelatnicama na ustupanju građe na uvid.

¹⁹ Državni arhiv Varaždin, Župa Martijanec, Matične knjige rođenih 1858. – 1873.

²⁰ Isto kao bilješka 17.

²¹ Beroldingeni su pokopani na Gradskom groblju sv. Petra u Grazu. No, njihova je grobnica napuštena i devastirana pa ju je 2010. godine uklonio novi vlasnik. Zahvaljujem na informaciji o grobnici Beroldingenovih gđi Sabine Horner iz Uprave Gradskog groblja u Grazu.

Marija (Mikly) kupila je kuću u Ptuju, vjerojatno radi rente. Bila je slabijeg zdravlja te je često putovala u toplice i sanatorije. Kasnije se udala za Petra Lazarinija. Umrkla je u poodmakloj dobi od 90 godina. Ivo (Ivan) Beroldingen boravio je na posjedu u Ljubešici te u kući u Varaždinu. Prema sačuvanoj dokumentaciji, čini se da je imao financijskih poteškoća i dugova, a moguće da je postojao i neki spor oko nasljedstva pokojnog oca i rentanja kuće. Ivo je umro 1942. i pokopan na Mirogoju. Beroldingeni se kasnije spominju sve rjeđe, u 1920-ima kao donatori predmeta Gradskom muzeju Varaždin. Uoči izbijanja rata, u Varaždinu je osnovano Društvo prijatelja Njemačke (10. 10. 1940.), među stotinjak osnivača bio je, zajedno s još nekoliko lokalnih plemića, i grof Beroldingen.²² Neki su od tih osnivača nakon 1945. pobjegli iz države ili su optuženi i kažnjeni za suradnju s njemačkim okupatorom.

2.1. Beroldingeni podižu posjed

Grof Paul Beroldingen nije se samo bavio vojničkim i državnim prilikama, već je na svom posjedu širio i unapređivao poljoprivrednu proizvodnju. Da je grof bio svestran i napredan, govori još jedan podatak o sudjelovanju na velikoj gospodarskoj izložbi u Ludbregu, 12. i 13. listopada 1867. godine. Grof se nalazio u organizacijskom odboru izložbe te je predsjedavao *Odborom za prosudjivanje poljskih plodina*. Proizvodi iz Slanja bili su među zamijećenima i nagrađivanima na izložbi: grah (pasulj), grahorica, buće, celer, žuta i bijela mrkva, koraba, paprika. Najviše pohvale dobile su jabuke (11 sorti) s posjeda, kruške i koštuničavo voće.²³ Jednom drugom zgodom prezentirao je ručnu sijaču kao napredno pomagalo u poljoprivredi. S tom sijačom imena *Centrifugal-Hand-Anbau-Maschine* jedan momak u kratko vrijeme može po-

sijati i do 12 rali na dan. Sjeme baca jednako u širinu od 6 hvati. Mašina se mogla kupiti u skladištu u Pešti za 18-20 forinti i u kratkom vremenu dobiti. Iako je grof sve svoje znanje i umijeće ulagao za dobit zemljoradnje, na svojem vlastelinstvu nije bio baš omiljen gospodar. Naime, presvijetli grof Paul oduzeo je sve vinograde slavenskim kmetovima koje su ovi uživali unazad 50 godina. Te vinograde i mnoge druge zemlje poklonio je prije svoje smrti svojim seljacima da ih nesmetani mogu uživati zadnji Patačić (Bartol) koji je bio dobar prema njima. Razlog tome bila je činjenica da su vinogradi predstavljali najvrjedniji dio alodija (*vineae allodiales*) i vlastelini su itekako vodili brigu o davanju gornice.

Od dvadesetak velikaških posjeda Ludbreške Podravine, Slanje je bilo među većima. Godine 1880. objavljen je detaljan pregled veleposjeda u Križevačkoj podžupaniji (manjim dijelom u Varaždinskoj županiji). Najveći posjed držali su baruni Inkeyi u Rasinji, a Slanje se po veličini nalazilo na 4. mjestu, iza tog, ludbreškog i martijanečkog, posjeda.

Uz oranice, vinograde, vrtove i voćnjake, svaki posjed imao je značajne površine pod šumama. Još u 18. stoljeću Slanje su okruživale velike šume, počevši odmah od rijeke Bednje prema istoku, te sjeverozapadno od sela (kasnije će se taj dio u velikoj mjeri iskrčiti za vinograde). Slavenskoj vlasteli pripadalo je 2394 jutara šume u poreznoj općini Slanje. Beroldingeni su šumu koristili za ogrjev, izradu drvne građe u slavenskom gospodarstvu te najvažnije – lov. Šume su bile pune divljači i grofovi su okupljali društvo susjednog plemstva u lovu. Jedna od šumske zvjeradi bila je šumska kuna (*Mustela martens, Linn.*), rijetka životinja šuma uz Dravu. O tome je zapisano jedno sjećanje: »Kad bijah god. 1881. na imanju grof. Beroldingena u Slanju, pripoviedao mi je taj g. grof i njegov šumar g. B. Horvat, da u njegovoj šumi imade šumskih kuna te su ove većinom sasma tamno-smedje, skoro crne boje...

22 Nije navedeno ime Beroldingena, vjerojatno je riječ o Ivi. Usp. »Djelovanje pete kolone« // *Varaždinske vijesti*, br. 1577, 17. 4. 1975. 3.

23 *Gospodarski list* – godina: 1867. broj: 44., 2.

«²⁴ Osim šume koja je obilovala šumskom zvjeradi, i obližnja Bednja obilovala je faunom: »24. lipnja 1874. bijaše u Varaždinu na trgu som, uhvaćen u Bednji kod Slanja, nedaleko od Ludbrega, težak 85 kg. Glava sama težila mu je 10 kilograma.« Ili: »... patka kričara. Ja sam iz okolice rečenih voda u doba od listopada do konca ožujka jur veš primjeraka dobio. Jednog liepog mužaka kojega je grof Beroldingen 29. veljače 1880. na svom imanju na Bednji kod Slanja ustrielio, poslao sam zoolog. Muzeju u Zagreb.«²⁵ Očito je grof Beroldingen bio zaljubljenik u lov jer isti kazatelj govori o lovačkom raritetu velikoj pondurki (*Podiceps cristatus*), riječnoj ptici iz porodice pataka. »... primjerak, ustrieljen na Bednji kod Slanja, vidio sam u privatnoj sbirci g. grofa Beroldingena u Slanju...«²⁶

2.2. Dvorac Beroldingen u Slanju

Svaki plemićki posjed na ludbreškom području imao je vlastelinsku kuću, kaštel, dvorac ili kuriju u kojoj je prebivala ili barem ponekad boravila vlastelinska obitelj. Najveći i do danas najočuvaniji je dvorac Batthyany-Strattman u Ludbregu, a tu su još bili i značajniji primjeri profane arhitekture: dvorac Drašković u Velikom Bukovcu, alodijalna kurija u Malom Bukovcu, kurija u Dubovici, kašteli u Hrastovljanu i Madaraševcu, dvorac Inkey u Rasinji, dvorac Somogy-Bedeković u Jalžabetu, kaptolski kaštel u Varaždinskim Toplicama, kurije u Čukovcu, Poljancu, Hrastovskom, Hrženici te u obližnjem Vrbanovcu.²⁷ Kada je točno podignut dvorac u Slanju i tko ga je podigao, nije zabilježeno. Spomenuti srednjovjekovni kaštel iz 13. stoljeća, kasnije kurije Otmića i Uchuberga te Patačićev kaštel iz 18. stoljeća ne navode se u kasnijim

Sl. 2. Dvorac Beroldingen, oko 1900. godine (izvor: Ministarstvo kulture, UZKB inv. br. 8540).

(dostupnim) izvorima. Velika vjerojatnost je da je dvorac koji se u središtu Slanja nalazio tijekom druge polovice 19. stoljeća izgrađen na temeljima prethodne vlastelinske kurije ili dvorca, moguće da djelomično od materijala prethodnog objekta.

Dvorac Beroldingen nalazio se u središtu naselja, na mjestu današnjeg doma Dobrovoljnog vatrogasnog društva Slanje, s lijeve strane ceste Ludbreg – Varaždinske Toplice. Položaj dvorca lijepo se nazire na starim habsburškim kartama: Dorf Szlanje, lokalitet Edelfhof, Provinz Kroatien (1783-84); Slanje, Habsburg Empire (1860) i Slanje, Croatia (1865-69).²⁸ Dvorac je uvijek prikazan na identičnom mjestu, između obližnje ceste i rijeke Bednje.

O izgledu dvorca svjedoči nekoliko fotografija koje se čuvaju u Fototeci Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske. Riječ je o jednokatnom kvadratičnom dvorcu s prepoznatljivim naznakama klasicizma i historicizma. Dvorac se nalazio na blago povišenu mjestu, sastojao se od glavne zgrade od tri etaže: prizemlja, kata te visokog potkrovlja te nadodane visoke uske kule, rastvorene uskim prozorima (puškarnicama) koja je na vrhu zaključena romantičarskim obrambenim

24 Preuzeto s Facebook grupe »Slavenci – vitezovi slavenski«, post objavio Marijan Tkalcic 28. 3. 2018.

25 Isto.

26 Isto.

27 HORVAT-LEVAJ, Katarina: Utvrde i dvorci // *Umjetnička topografija Hrvatske*, knjiga 3. (ur. Katarina Horvat-Levaj i Ivanka Reberski, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1997., 91-101.

28 mapire <https://maps.arcanum.com/>.

kruništem.²⁹ U glavnu zgradu ulazilo se iz smjera sjeveroistoka, preko terase natkrivene povećim balkonom kojeg je držao par masivnih dorskih stupova. Na pročelju se nalazio par kvadratičnih prozora sa svake strane ulaznih vrata, dok su na katu bili dvojni prozori s lučnim oknima. Prema sjeveru nadovezivala se kula koja je spojena dvokatnim aneksom, izgled prozora na aneksu prati pravilo glavne zgrade. Kula je vjerojatno bila viša od glavne zgrade. Uloga joj je nejasna, tek se negdje spominje kao mjesto dvorske kapele. Od prikaza interijera ili sačuvanog inventara nije ostalo ništa. Dvorac se nazire na katastarskim kartama sve do 1950-ih, iako je navedeno da je srušen iza 1910.³⁰ Na mjestu glavne zgrade danas se nalazi vatrogasni dom, dok su aneks i kula bili na mjestu dan. parkirališta ispred zadružnog doma.

Osim dvorca Beroldingen, katastarski plan iz 1914. otkriva i pokrajnje zgrade vlastelinstva. Jedna takva ima kontinuitet postojanja od preko 100 godina, riječ je o pomoćnoj zgradi koja se nalazila istočno od dvorca. Vjerojatno je to bila konjušnica, a terenskim istraživanjem utvrđeno je da se na potpuno identičnom mjestu danas nalazi vatrogasno spremište DVD-a Slanje, izgrađeno u kasnijem razdoblju.

Postoji podatak da je 1875., na mjestu nekadašnjeg poklonca grof Paul Hector Beroldingen podigao kapelu Uznesenja Blažene Djevice Marije. Ondašnji župnik Likević navodi da su mještani podigli kapelu na drugom mjestu od onog koje je on odredio, na mjestu nekadašnjeg zvona: »...na tih stupovih bila drvena slika majke Božje i sv. Uršule, jedna i druga bila je tako trošna da se više nije mogla rabiti. Da ne bude u selu ove nakaze i da imaju Slanjčani, inače premogući (premućni) dobro stojeći ljudi u svom selu kapelu gdje bude višeputa misa kojoj će moći i stari nemoćni prisustvovati koji radi udaljenosti mjesta u župnu crkvu ne mogu, sklonili je da ovu kapelicu na čast i slavu svevišnjem Bogu na ime b. dj.

Marije podignu...«³¹ Likević nadalje navodi da je kapelica sagrađena na brzinu i jeftino. Sav materijal dali su župljani, a materijalno je mnogo pomogao i grof Pavao Beroldingen. Kapelicu je izgradio Ivan Petek iz Štajerske, za 60 forinti.³² Kao dokaz pomoći, na pročelju ove jednostavne kapele postavljen je natpis s tekstom koji i danas stoji nad ulazom.³³

**Surrexi
in honorem B.V.M. ope
illmi D.C.P. Beroldingen
et fidelium pagi Slanje cura vero
I. Likevich parochi
1875.**

Osim uobičajenog inventara katoličke kapelice, ovdje se nalaze i dva vrlo kvalitetna kipa svetica sv. Uršule i sv. Barbare, nastala sredinom 18. stoljeća. Vjeruje se da su prvotno bili namijenjeni nekom drugom svetištu, a moguće da su ovdje dospjeli iz kapelice u dvorcu Beroldingen. Uz inventar, ovdje se čuva kalež od pozlaćenog srebra, nastao 1830-ih, u vrijeme rođenja grofa Paula Hectora, mogući dar kralora.

3. Stjepan pl. Daubachy de Dolje, novi vlasnik Slanja

Grof Paul Hector Beroldingen 1887. godine posjed Slanje prodao je Stjepanu pl. Daubachyju de Dolje. Razlog prodaje se ne zna. Stjepan pl. Daubachy de Dolje rođen je 1862. u Beču kao sin Ivana Daubachyja de Dolje (1819. – 1884.) i Ivane, rođ. Türk, (1837. – 1882.) i pripadao je ugarsko-hrvatskom plemstvu. Daubachy de Dolje svoje plemstvo stekli su 1835. kada je car Ferdinand V. Habsburški podijelio plem-

31 Pisana ostavština Marije Winter u Muzeju grada Ludbrega, tekst napisan prema navodu župnika Ivana pl. Likevića iz Spomenice rkt Martijanec.

32 Isto kao bilješka 31.

33 Vlastiti prijepis s ploče na pročelju kapelice u Slanju (31. 7. 2023.).

29 HORVAT-LEVAJ, Katarina: Nav. dj., 100-101.

30 Isto kao bilješka 29.

Sl. 3. Grb obitelji Daubachy de Dolje (izvor: V. Duišin).

stvo Ivanu Daubachu, praliječniku Hrvatskog Kraljevstva. Ivan odmah mijenja prezime iz Daubach u Daubachy de Dolje (Doljski).³⁴ Svoje medicinsko zvanje ugradio je u obiteljsku grbovnicu. Grb obitelji Daubachy de Dolje nalazi se na štitu koji se sastoji od dva dijela – na gornjem je dijelu element hrvatskog grba (tzv. šahovnica) sa po 6 kvadrata u 3 reda, ukupno 18. Prvo je polje bijele boje. Na donjem dijelu štita, iznad šumovitog brežuljka zelene boje, nalazi se štap koji četiri puta obavija bijela zmija. Podloga je modre boje. Grb je ukrašen crnim šljemom s krunom povrh koje stoji okrunjeni jednoglavni crni orao raširenih krila.

Stjepan je bio unuk Ivana, osnivača plemićke obitelji. Odakle je došao Stjepan, na koji način je stekao Slanje i pod kojim ga uvjetom otkupio od grofa Beroldingena – nije poznato. Stjepanova starija sestra Ivana Nepomučena udala se za Marka Aurela pl. Fodroczyja, hrvatskog podbana i tajnog savjetnika. Stjepan se 24. 1. 1887. oženio s barunicom Ivanom, rođ. Ožegović od Barlabaševca i Bele koja je rođena 10. 3. 1865. u Guščerovcu pod Kalnikom. Iste godine kad je sklopljen brak ro-

đena im je kći Olga Daubachy de Dolje, a kasnije je rođen i sin Marijan Mettel o kojem nema previše informacija. Stjepan se bavio svojim veleposjedom u skladu s prilikama koje su mu to dozvoljavale. Koliko je brige pridavao poljoprivredi, ne zna se, ali da se volio baviti politikom i novčarstvom i kretati u finom društvu, dokaz su brojni novinski isjecci i zapisnici. Kao vlastelin u Slanju redovito je sudjelovao u radu Skupštine Županije varaždinske te bio član nekih radnih tijela. U mandatu velikog župana Radoslava pl. Rubida Zichyja bio je članom upravnog odbora Županije,³⁵ predsjednik konjostavnog povjerenstva za kotar Ludbreg,³⁶ zamjenik člana karnosnog povjerenstva³⁷. Godine 1892., među 60-ak najjačih poreznika Županije varaždinske nalazio se i Stjepan pl. Daubachy de Dolje, držao je 20. mjesto sa 1136,61 uplaćenih forinti (5,5 puta manji iznos od najbogatijeg novomarofskog vlastelina Rudolfa Erdödyja). I ostali članovi obitelji Daubachy kretali su se u visokom društvu.

Daubachy je uvidio prometnu nepristupačnost svog posjeda i martijanečkog kraja na željezničkoj karti Hrvatske. Najbliži kolodvori bili su u Varaždinu i Koprivnici, stoga se Daubachy itekako prihvatio predstavljanja projekta izgradnje željezničke pruge Koprivnica – Ludbreg – Varaždinske Toplice – Novi Marof koja bi išla i preko Slanja te lobiranja. Postao je predkoncesionar te pruge.³⁸ Trasa te pruge nikad nije izgrađena jer je tek 1938. u promet puštena pruga Varaždin – Martijanec – Ludbreg – Koprivnica.

Stjepan pl. Daubachy de Dolje 1895. godine prodaje posjed Slanje novom vlasniku – francuskom grofu Karlu Alexanderu Lambertu i napušta teritorij Županije varaždinske. Čini se da živi u Zagrebu, a kasnije i na svojim drugim posjedima, u Cerju Nebojse i Razvoru u Hrvatskom za-

34 DUIŠIN, A. Viktor: *Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni, Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini*, Zagreb, 1939., 157, 158.

35 Hrvatska straža, br. 49, 7. 12. 1889., 1; br. 2 od 2. 1. 1890., 1.

36 Varaždinski viestnik, br. 49, 5. 12. 1891., 2.

37 Varaždinski viestnik, br. 3, 17. 1. 1891., 3.

38 Hrvatska pošta: List za politiku i narodno gospodarstvo, br. 23, 7. 9. 1898., 3.

Zusammenbruch und Selbstmord eines Großindustriellen.
 Agram, 21. April. Der Selbstmord und der Zusammenbruch des Großindustriellen Stephan von Daubach, Präsident der kroatischen Volksbank, der Kohlengesellschaft „Und“ und sonstiger großer, kroatischer Unternehmungen, erregt ungeheures Aufsehen. v. Daubach galt allgemein als Millionär. Er hat das ganze Aktientapital verloren; der Zusammenbruch dürfte durch unglückliche Anlagen verursacht worden sein. Daubach sollte sich am 28. April vor den Aktionären verantworten; doch hat er es vorgezogen, der Verantwortung durch Selbstmord aus dem Wege zu gehen. Das ungarische Telegraphen-Korrespondenz-Bureau meldet aus Agram: Heute früh ist hier der Präsident der kroatischen Volksbank, Großgrundbesitzer Stefan v. Daubach, eine der bekanntesten Persönlichkeiten der Agramer Finanzwelt, unter tragischen Umständen gestorben. Daubach beschäftigte sich viel mit chemischen Versuchen und hatte ein eigenes chemisches Laboratorium eingerichtet. Heute früh wurde er im Laboratorium tot aufgefunden. Er ist an Leuchtgasvergiftung gestorben. Die Hähne der Gasleitung wurden offen gefunden. Eine polizeiliche Kommission hat sich an Ort und Stelle gegeben, um festzustellen, ob ein unglücklicher Zufall oder etwa Selbstmord vorliegt. Daubach befand sich in sehr günstigen Vermögensverhältnissen.

Sl. 4. Članak o samoubojstvu Stjepana Daubachyja (izvor: Salzburger Volksblatt od 23. 4. 1914.).

gorju. Osim posjeda sve se više bavi novčarstvom – 1896. nalazi se na popisu činovnika i javnih službenika kao potpredsjednik Ravnateljstva Hrvatske dioničke pučke banke u Zagrebu; 1898. postaje predsjednikom Nadzornog odbora Štedionice i zalagaonice u Zagrebu; kasnije ga nalazimo u upravama štedionica u Zlataru, Kutini, Glini. Godine 1913./14. postao je predsjednik t.t. »Una« bosansko d.d. za industriju ugljena. Isto će poduzeće kasnije kupiti Slanje od grofa Lamberta. Bio je i dobročinitelj, Matici hrvatskoj dao je donaciju od 1000 kruna, dok je Arheološkom muzeju poklonio svoju zbirku rimskih i bizantskih novčića.³⁹ Stjepan Daubachy ipak nije dočekao mirovinu pod stare dane – uslijed mešetarenja i nepovoljnog ulaganja te nemogućnosti isplate vjerovnika, u travnju 1914. počinio je samoubojstvo što su popratile i bečke novine. Pokopan je na Mirogoju u Zagrebu. Godine 1928. umrla mu je i supruga Ivana. Od obitelji je ostala samo kći Olga. Udala se za Peroslava pl. Čikaru-Paskijevića (r. 1869. u Šibeniku) te rodila četvoricu sinova: Hrvoja, Kremena, Tvrtka i Marija. Kako je Peroslav u vrijeme

Drugog svjetskog rata obavljao dužnost generalnog konzula NDH u Švicarskoj, nakon 1945. cijela obitelj bježi u inozemstvo. Olga je umrla 7. 12. 1967. u Harareu u Zimbabveu.⁴⁰ Njenom smrću ugasila se i obiteljska loza Daubachyja de Dolje.

4. Poduzetni Francuz Karl Alexander Lambert

Koliko se malo zna o planovima i potezima Beroldingenovih i Daubachyja, još se najmanje zna o kontroverznom francuskom grofu Lambertu. Odakle je došao i što se ustvari kasnije s njim zbilo, teško je pronaći. Većina dosadašnjih pisaca grofa Lamberta poistovjećuje s poznatim francuskim zrakoplovcem identična imena. Kako je Lambert često prezime u Francuskoj, a više se osoba javlja pod istim imenom, teško je procijeniti je li slavenski grof Lambert avijatičar ili neki drugi lik.

Stjepan Belošević, varaždinski veliki župan, bio je itekako obaviješten o posjednicima u svojoj županiji te odnosima među njima pa navodi: »Dobro Slanje s lijepim dvorom i velikim parkom kupio je od Pavla grofa Beroldingena 1887. Stjepan pl. Daubachy od Dolja koji ga 1895. godine proda Karlu grofu Lambertu iz Francuske. Taj novi vlastelin je po svom upravitelju Ivanu Lösewitzu – svojedobno časniku vojske pape Pia IX. – upravo forsirao s raznim industrijama.«⁴¹ Kako je Belošević napisao, tako je i bilo: grof Lambert uistinu iz Slanja pravi industrijski centar ovog dijela Podravine. Kako je veći dio posjeda prekrivala šuma, Lambert naređuje eksploataciju drva, a razmišljajući kako više zaraditi – umjesto plaćanja prekupcima drvom i drugim pilanama, podiže vlastitu. 1897. već je registrirana pilana na parni pogon koja je zapošljavala 70 radnika s nadnicama od 1,2 forinte po danu. Konkurenciju itekako ima, od dviju sličnih pilana u

40 Olga Paskijević Čikara, born Daubachy, geni.com.

41 BELOŠEVIĆ, Stjepan: Županija varaždinska i slobodni i krajevski grad Varaždin, Zagreb, 1926., 130.

39 https://www.academia.edu/9808984/1914_

Sje%C4%87anje_na_prvi_svjetski_rat_novac_medalje_odlikovan.

susjednom Drenovcu, pa parne u Bisagu i Trakošćanu, do Taussigove vodene pilane u Ivancu. U Drenovcu radi i po 300 radnika, što znači četiri puta više i brže od Lambertove. 1900. grof otvara paromlin koji će zaposliti narednih 120 ljudi, a sljedeće 1901. godine u pogon kreće s tvornicama škroba i ljepila. U prvoj radi 90, a u drugoj 40 radnika – zajedno s pilanom i paromlinom to je ukupno 320 radnika. Za jedno Slanje u kojem je 1900. popisano 1095 žitelja, Lambertov je industrijski kompleks glomazan i nezamisliv. Daljnju zaposlenost Lambert nudi na poslovima izgradnje željezničkog kolosijeka u dužini od 5 km u šumu preko kojeg se do pilane i tvornice prevozila drvena građa. Naravno, broj radnika varira na mjesečnoj bazi, ovisno o opsegu posla i narudžbama. Uz pilanu niknula je i tvornica savijenog namještaja, tadašnjeg europskog trenda. Rad s drvetom i raznim primjesama pomogao je osnutku vlastelinskog dobrovoljnog vatrogasnog društva početkom 1903. godine. Najozbiljniju intervenciju društvo je imalo 26. ožujka kada je zbog neoprezne dječje igre izgorjelo 13 kuća i gospodarskih zgrada u selu.

Slanje doživljava procvat. Osim maksimalnog broja žitelja ikad zabilježenog na popisima stanovništva i uz koncentraciju industrije na jednom mjestu, u selo doseljavaju cijele obitelji domaćih i stranih radnika. Uz Kežmane, Krušece, Jambrešiče, Medjerale, Vuke, Tomašiče, Šmerekke, Lipiče, Dežiče, Vručine, Klemene i Tkalčiče, u selo dolaze drugi. Tako je zabilježeno da je 6. 5. 1898. u Slanju (fabrika) umrla jednogodišnja Aurora Skoković, otac Ivan bio je piljar na pilani. 1899. umrli su Ferdinand Altenhofer, rodom iz Linza, strojovođa u tvornici i Ana Kobal, supruga vlastelinskog kočijaša, rodom iz Čakovca; 1900. umro je Ivan Šeprek, sin vlastelinskih slugu koji su živjeli na marofu Slanje, u 49. godini od zastoja srca preminuo je Karlo Gottstärk, vlastelinski knjigovođa, podrijetlom iz Češke, 1901. preminula je Katarina Fusznaker, rođena u Ugarskoj, iste godine i 72-godišnji Venceslav Glotzman, krčmar rodom iz Moravske. Osim ovih, spominju se i ostala

Sl. 5. Grof Carl Alexander Lambert, poduzetnik (izvor: Zbirka Winter).

prezimana koja sigurno nisu iz Slanja i okolice: Žulić, Žakelj, Šafar, Švajcer, Kapitančić, Toman, a većinom su bili radnici u Lambertovim postrojenjima ili sluge na imanju.⁴² Neki od njih živjeli su na slaven-skom marofu, između Hrastovskog i Slanja gdje se nalazilo nekoliko stambenih i gospodarskih objekata. U selu je bilo i nekoliko Židova, npr. Šandor Pajtaš, gostioničar, i Leopold Hirschl koji je držao gostionicu i mesnicu te omanju trgovinu. Njegova kuća održala se u selu sve do 2009. godine kada je srušena za izgradnju trgovine.

Koliko je Lambert dolazio u Slanje i radio iz vlastelinskog dvorca, teško je zaključiti. Zna se da je itekako bio u stalnim pregovorima s gradskom upravom Varaždina gdje je u najmu imao skladišta te omanje objekte u koje je malo-pomalo premještao proizvodnju. Tražio je povlastice i olakšice na poreze koje je plaćao gradu. Gradska uprava išla mu je ususret zbog straha da Lambert sve pogone ne preseli negdje dalje (npr. u Bosnu). Lambert je 1900. u Varaždinu otvorio podružnicu, a 1902. i tvornicu namještaja od savijenoga drva u Zagrebačkoj ulici 27 (tada Duga ulica), u koju je preselio svoje pogone. Godine 1906. tvornica je prešla u vlasništvo poduzeća

42 Državni arhiv Varaždin; Matične knjige rkt. župe Martijanec.

Sl. 6. Razglednica Slanja iz 1901. godine (vl. Milivoj Dretar, Ludbreg).

Una d.d. za industriju drva, a 1907. poduzeća Mundus – sjedinjene ugarske tvornice iz savitog drva d.d. sa sjedištem u Budimpešti. Te je godine ugarsko poduzeće, nastojeći se okupljanjem manjih tvornica

stolica od savijenoga drva oduprijeti najjačemu konkurentu, bečkom poduzeću Gebrüder Thonet, preuzelo i tvornicu u Vratima kraj Fužina.⁴³

Udaljenost od glavnih centara i pruge kojom bi transportirao svoju robu: stolice, stolove, ladičare, otomane, paravane i ostalo, presudila je tvornicama u Slanju. Odjednom se sve gasi i ljudi ostaju bez posla. U Izvješću u javnoj upravi u Županiji varaždinskoj za 1904. stoji: »Od većih obrtnih poduzeća napuštene su sve tvornice Karla Aleksandra grofa Lamberta u Slanju...« Bilo je to nakon samo tri godine poslovanja. Jedna za drugom, tvornice prestaju postojati, a strojevi se rasprodaju drugim tvornicama, od Budimpešte, Osijeka do Varaždina. Zgrade su s vremenom porušene. Tvornica pokušava opstati je u Varaždinu kroz naziv Mundus i Thonet-Mundus, a nakon 1945. »Florijan Bobić – Mundus«. Nakon 1905. Lamberta se nigdje ne spominje oko posjeda Slanja te je nepoznata njegova daljnja sudbina.

Godine 1910. posjed Slanje ponovno je prodan, novčaru Guidi Pristeru. On je ras-

Sl. 7. Stolica za odmor, iz tvornice Thonet-Mundus, poslovne slijednice Lambertove tvornice iz Slanja (letak u vl. Milivoja Dretara, Ludbreg).

43 <https://tehnika.lzmk.hr/mundus-holding-varazdin>.

parcelirao posjed i prodavao komad po komad zemlje seljacima. Zadnji se na udaru našao dvorac, nekadašnje sijelo grofova Beroldingen i plemenitih Daubachyja – inventar je rasprodan, a dvorac srušen do temelja. Kako se upotrijebio građevinski materijal, nije moguće saznati. Bio je to kraj posjeda Slanje koji je likvidiran prije nego ostali plemićki posjedi Ludbreške Podravine.

5. Zaključak

Naselje Slanje u općini Martijanec na ulazu u Podravinu od topličkog kraja tipično je podravsko selo sa svim problemima svakodnevice: izrazita depopulacija, iseljavanje mlađe populacije, senilizacija, nedostatak poduzetničke inicijative, problemi s prometnom infrastrukturom. Iako na obodu ogromnog šumskog područja i na izvoru znamenite ljekovite slane vode uz obalu Bednje, Slanje polako propada. U povijesti je selo imalo značajnu ulogu, od srednjeg vijeka tu je postojao obrambeni kaštel, a kasnije i velikaški dvorac. Svi su vlastelini pokušavali od svog posjeda napraviti uzorno, samostojeće imanje te su u Slanje ulagali.

Početak 20. stoljeća, kada ovdje gospodari poduzetni grof Lambert, Slanje je doživjelo svoj vrhunac i po broju stanovnika i po gospodarskom značaju. No, industrijski centar propao je gotovo preko noći. Postavlja se pitanje kako bi selo izgledalo danas da su se industrijski objekti održali kroz duže razdoblje, bi li se nastavio porast broja stanovnika i radnika u Lambertovim pogonima ili je gospodarski krah francuskog tajkuna bio neizbježan. Uz dostupne informacije i s vremenskim odmakom, pretpostavka je da se Lambertove tvornice ne bi još dugo održale – propašću Austro-Ugarske, Slanje se našlo preblizu granice s revizionističkom Mađarskom, u pojasu gdje se izbjegavala velika gospodarska aktivnost. Uslijed ratnih (ne)prilika 1914. – 1918. pitanje je što bi se zbilo sa stranim radnicima, ali i samim Lamber-

tom (Francuska i Austro-Ugarska bile su u suprotstavljenim vojnim savezima). Slanje sigurno nije moglo zadovoljiti potrebe za nekoliko stotina radnih mjesta. Željeznička pruga Koprivnica – Ludbreg – Novi Marof nikad nije prošla kroz Slanje, iako su za to postojali ozbiljni planovi pa bi drveni namještaj i ostali industrijski proizvodi slavenskih tvornica postajali sve skuplji i nekonkurentni. Čini se da je priča o Slanju kao industrijskom, a potencijalno i političkom centru ovog kraja, ipak imala negativni predznak. Ostala je žal za srušenim dvorcem Beroldingen koji bi se danas sigurno mogao iskoristiti u turističke svrhe.

Summary

The last landowners in Slanje

The village of Slanje is located in the southwestern part of Ludbreg-side Podravina, in the valley of the river Bednja. It is considered one of the oldest villages mentioned for the first time under that name in the 13th century. Since ancient times, Slanje has been a separate noble estate, with different owners from the neighbouring lordships in Martijanec and Ludbreg, often with the attached estate of Križovljan with the medieval church of Holly Cross. In Slanje, there was a fortification defending the road through the Bednja valley, and to the south of the village, there was a vast forest complex. In the feudal era, the Slanje estate developed further, and in the middle of the 19th century, the Lords of Beroldingen, originally from Switzerland, became new owners. They built a historicist castle and a smaller chapel in the village. In 1887, the Berodlingen family sold Slanje to a Croatian nobleman, Stjepan Daubachy de Dolje, who lived there for the next seven years. His daughter Olga, later married to Čikara-Paskijević, was born in the castle. Both families died out, with only distant relatives surviving today. Finally, in 1895, the French count Carl Alexander de Lambert came into ownership

of the property and immediately launched a sizeable economic enterprise - in a few years, he turned Slanje into an industrial centre. Next to the castle was a steam mill, a steam-powered sawmill, a furniture factory, a pulp and starch factory and a glue factory. Several kilometres of railway were built towards the forest. Slanje also got its first post office. However, in 1904, Lambert sold his plants in Varaždin and left for the unknown. The information that he was engaged in piloting is unreliable because it is possible that there were more people with that name. In 1910, the Slanje estate ceased to exist, and the castle and industrial buildings were demolished. Today, only rare photographs, postcards, and historical sources remind us of the glorious era of local industry.

Izvori

- Državni arhiv Varaždin, fond 536 Bakich-Paszatory-Varady, kutija Beroldingen
- Državni arhiv Varaždin: Matične knjige rkt. župe Martijanec, knjige 268-275
- Herrschaft Slanje, razglednica iz 1901., vl. Milivoj Dretar, Ludbreg
- Izvješće Upravnog odbora i kr. podžupana Županije varaždinske za 1902., Varaždin 1903.
- <https://www.geni.com/people>
- Hrvatska pošta: List za politiku i narodno gospodarstvo, Zagreb, 1898.
- Hrvatska straža, Varaždin, 1889., 1890.
- <https://maps.arcanum.com/>
- Muzej grada Ludbrega: Zbirka Marije Winter
- Novine horvatszke, 1846.
- Popis stanovništva 2021. godine, Državni zavod za statistiku
- Salzburger Volksblatt, 1914.
- Varaždinski viestnik, Varaždin, 1891.
- Varaždinske vijesti, Varaždin, 1975.

Literatura

- ADAMČEK, Josip: *Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma u Ludbreg*, Ludbreg, 1984.
- BELOŠEVIĆ, Stjepan: *Županija varaždinska i slobodni i kraljevski grad Varaždin*, Zagreb, 1926.

- BRDAR MUSTAPIĆ, Vanja: *Između tradicije i suvremenosti — povijest varaždinske tvornice namještaja Mundus*, 2015. (<http://dizajn.hr/blog/između-tradicije-i-suvremenosti-povijest-varazdinske-tvornice-namjestaja-mundus/>)
- BRDAR MUSTAPIĆ, Vanja: *Proizvodnja namještaja od savijenog drva u sjeverozapadnoj Hrvatskoj na kraju 19. i početkom 20. stoljeća*, Subotica, 2014.
- DRETAR, Milivoj: *Židovi u ludbreškom kraju, povijesno-demografski prilozi*, Ludbreg, 2010.
- DUIŠIN, A. Viktor: *Zbornik plemstva u Hrvatskoj, Dalmaciji, Bosni, Hercegovini, Dubrovniku, Kotoru i Vojvodini*, Zagreb, 1939.
- GALIĆ BEŠKER, Irena: *Tragom prošlosti: obiteljska knjižnica Patačićevih kao dar akademskoj knjižnici u Zagrebu // Podravski zbornik 47* (ur. Robert Čimin), Koprivnica, 2021.
- HORVAT-LEVAJ, Katarina: *Utvrde i dvorci // Umjetnička topografija Hrvatske, Ludbreg Ludbreška Podravina*, Zagreb, 1997.
- HRELJA, Damir: *Varaždinskom županijom kroz stare razglednice*, Varaždin, 2014.
- HRG, Metod, KOLANOVIĆ, Josip: *Kanonske vizitacije Zagrebačke (nad)biskupije II, Kronološki pregled kanonskih vizitacija Zagrebačke biskupije*, Zagreb, 1983.
- IVELJIĆ, Iskra: *Anatomija jedne velikaške porodice: Rauchovi*, Zagreb, 2014.
- JANKOVIĆ, Julije: *Pabirci po povjesti Županije varaždinske*, Varaždin, 1898.
- KRČELIĆ, Adam Baltazar: *Annue ili historija 1748-1767*, Zagreb, 1952.
- KURTEK, Pavao: *Gornja hrvatska Podravina*, Zagreb, 1966.
- LUKAVEČKI, Martin: *Oteto zaboravu, sjevernohrvatske putositnice*, Čakovec, 2021.
- NOVAK, Franjo: *Zapisi o Ludbreškoj Podravini*, Varaždinske Toplice, 2001.
- NOVAK, Josip: *Nije ih voda odnijela, stare povijesne fotografije Slanja*, Regionalni tjednik 348, 2011.
- *Povijesna naselja – Ludbreška Podravina, Slanje*, Ministarstvo kulture, Zagreb 1997.
- Redaktion »Beroldingen« // *Neue Deutsche Biographie 2*, 1955., S. 144, Online-Version
- SABLJAR, Vinko: *Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 1866.
- WINTER, Marija: *Iz povijesti Ludbrega i okolice I.*, Koprivnica, 2000.